

Balikukalan Serewusida
Musow ka bolo

Musow kalangafe

DNAFLA 1991

Bamako - MALI

i

i

mama be dumuni tobi
 dumuni
 ni
 i

i - i - i - i - i
 i - i - i - i - i

i
 i

u

u

mama be dumuni tobi
 dumuni
 du
 u

u - u - u - u - u - u - u
 i - i - i - i - i - i - i

e

u

u

t

t

Jeneba be dumuni tobi
 tobi
 to
 t

ti - ti - ti - ti - ti
 tu - tu - tu - tu
 titi - tuti

t

ti

tu

o

o

Sanaba be sokonona furan
 sokonona
 so
 o

o o - o - o - o - o
 t ti - tu

o

to

toto

o

o

Sanaba be sokɔnɔna furan
sokɔnɔna

no

o

o - o - o - o - o - o
to - ti - tu - to

toto - toto - titi - toto

o

to

toto

s

s

Kadija be sokɔnɔna furan
sokɔnɔna

so

s

si - su - so

soso - sisi - siso - sisi

susu - soso - tiso - tusu

s

so

sisi

f

f

minata be fininogo ko
 fininogo
 fi
 f

fu - fo - fo - fi
 fosi - fofu - foto - futu

f

fo

fosi

n

n

minata be fininogo ko
 fininogo
 ni
 n

ni - no - no - nu
 toni - sini - soni
 nono - tonu - foni

n

no

fini

b

minata be fininogo ko
 be
 b

c

a

Jibe be denbatigiya la
 denbatigiya
 ba
 a

bi - bo - bu - ba
 bci - bcb - bco - nob

b

ba

bcb

ba - ta - sa - na
 fasa - fana - bana - basa
 sanu - nafa - tasa - sina
 sanata be fatu ta

a

ba sa

ina fa nana

d

d

jibe be denbatigiya la
denbatigiya
den
d

di - du - do - da - do
dafa - datu - disi - dusu
asatu, i dusu da !
isa, du doni do ta !

d

du

isa disida susa

e

e

jibe be denbatigiya la
jibe
be
e

te - se - fe - ne - je - de
setu - nenini - sise - tusu - toso
fusen, i fa nana. a fo !

e

se

seni

ε

-ε

jelika be denbatigiya la
be

ε

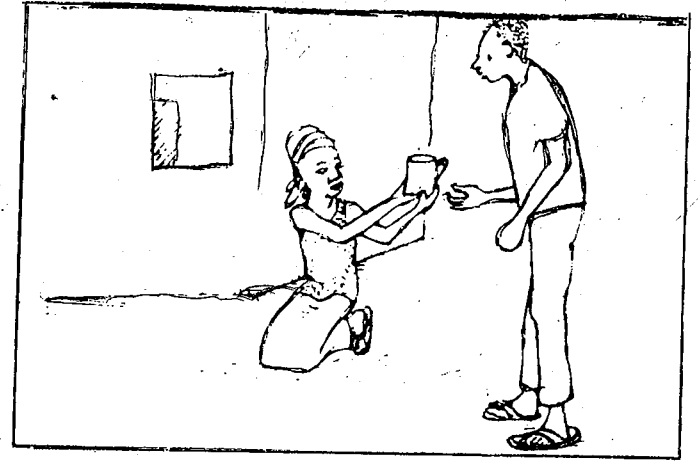
te - se - fe - ne - je - de.
nene - dese - sene - jaso
setu te dese nene na
sine te fatu neni
fini te ina fe.

ε

fe

a te nono fe

m

m

tata be mogow bisimila du kono
mogow

mo

m

mi - mu - ma - me - me - mo
masa - misi - sama
sumana ni a muso nana masina
u boto moti.
dumuni ma dese tata fe.

m

muso

moni di isa ma

y

y

nele be yeelen tugu so kono
 yeelen
 yee
 y

yi - yu - yo - ya - ye - yo - ye
 yafa - yada - yosi - suya

nene tuma, yuma mana fitine mene
 sufe, a be amadu da. a be to di
 sidi ma. a be sini fini fiye. yuma ye
 muso sebe ye.

y

ye

yuma ye du diya

seginkanni

i - u - o - o - a - e - e
 t - s - f - n - b - d - m - y

mama - sanata - minata - asetu

tata ye tasuma mene

muso be du doni do ta.

dumuni te dese du kono

sidi be a muso memune tanu

tuma o tuma

ni yuma nana du be diya

dumuni

basi di mamu ma

fitine mene sufe

k

k

mamu be kala ce
kala
ka
k

ki - ku - ko - ko - ka - ke - ke
kono - kuma - kise - kaso - kemesu
mamu be kene do mine, a be a saniya
- sani seneke tuma ka se. a be kabasi
do donon sanata fe. Kasumu be a
deme

k

kini
kabakise do mine

h

h

habi be kaba cike
habi
ha
h

hi - hu - ha - ho - ho - he - he
hakili - hukumu - hine - hake.
hamadi, mayama deme a ka cike ! a
ka kaba sene hadi ka nako kono !
ni kaba mona, a be ke to, basi ni moni
ye. O tuma, dumuniko hami te ce ni
muso si mine.

h

hine
tata hamina

c

mamu be kala   cɛ
                                  cɛ
                                  c

ci - cu   co - ca - cɛ - co - ce
 cɛ - caka - ciya - cike

mamu cɛ be a demɛ ka kenɛ saniya.
 U tɛ tasuma mɛnɛ tu kɔnɔ.
 u be sɛnɛ kɛ ni misidaba ye. mamu ka
 kise - a be sɛnɛ kɛ kɔsɛbe

c

caka

kini di setu ma !

ɲ

ɲama be ɲɔ sɛnɛ
                                  ɲɔ
                                  ɲ

ɲi - ɲu - ɲo - ɲɔ - ɲa - ɲɛ - ɲɛ
 ɲimi - ɲɛda - ɲani.
 ɲama be ɲosi ɲini sɛnɛkɛ kanma.
 musa ko a ma : «i ɲɛnatomɔ, sani sɛnɛ
 tuma cɛ ; se sɛnɛkemasa hamadi ma,
 a ka i demɛ ! Ni e ka ɲo ɲɛna, dumuni
 tɛna dɛsɛ, du be ɲɛsuma»

ɲ

ɲɔ

ɲama ɲɛsumana

g

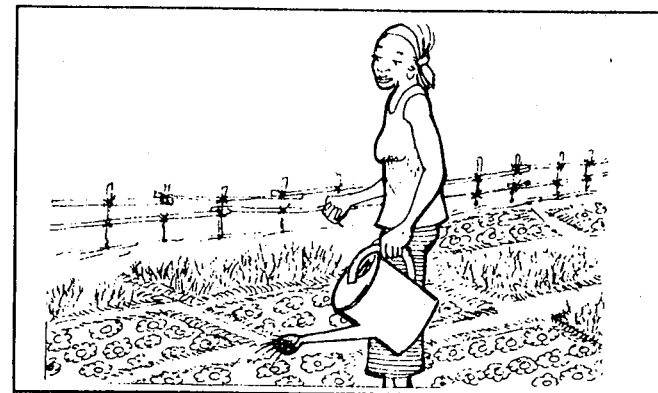
umu be tiga fori
tiga
ga
g

gi - gu - go - ge - ge - go - ga
gaso - sugu - dogo - jigiseme
umu be tiga sene, ka a kise fiye, ka a
naga di saga ma. kise do be to, ka a
ke tigadege ye. o be kininan diya.
tigasene nafa ka ca.

g

gaso
tigadege ka di

j

j

farima be ji ke nako la
ji
j

ji - jo - jo - ja - je - je
sojo - jito - jago - jigine
umu ka nako te a ka dukene na. a be du
kofe, koji dafe.
Sogoma o sogoma, Umu ni Kaja be u ka
nako kono - tamati, jaba ni jugu senena
u fe. Ni u mona, u be do ke u ka nan na ;
a to be jago sugu kono ka o je mine

j

jaba, jabaji
nakosene, ka fisa

Seginkanni

k - h - c - n - g - j

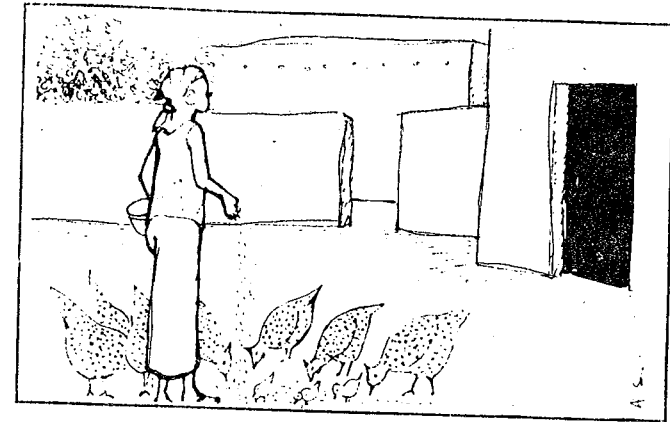
jaminetu be nako sene a ka dukene na
a be ci ke fana.

a be nagasa ce ; ni a ka no ni tiga nena,
dumini te dese du koro, mogo te hami sini
sogomafana na, a na do fana jago k'a
musaka dafa. o tuma, a jigi be ne dije
na.

samiye

sene be jamana nesuma

r

r

sali be kami mara
mara
ra
r

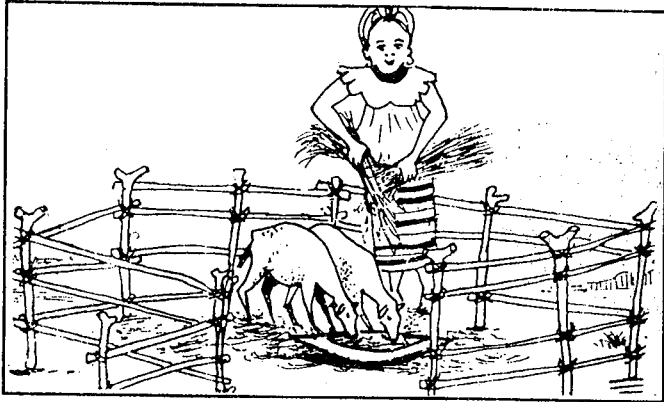
ri - ru - ro - ro - ra - re - re
here - soro - furu - masiri - fura
nasira ka kamimara daminena bi te. a be fura ke
u ka ji koro, ka no ke u koro, ka u datugu kabini
fitiri, jakuma ni mura kana u mine. Kami feereta
te dese nasira ka so.

r

dorome

kami mara, ka here soro.

an

an

**dado be bagan misen ladon
bagan
gan
an**

in - un - on - on - en - en - an

sinji - gundo - foronto - doron - den - ken.

ni i donna buguni du o du kono, saga ni ba be
kasi yen. muso caman be bagan mara u kerefe.
u be ji ni dumuni sigi u koro, u be u siri so kofe bin
na. u timinan ka di bagan nafe, barisa u be a
nafa soro.

kan, bamanankan,

fugan, banan

baden be jobu fe.

Seginkanni

r - an - in - on - on - un - en - en

bintu timinan ka di bagan mara fe : kami,
tonkono, saga, ba, sonsanni caman be
a fe. bagan nafa ka ca. a sogo be tobi
ka nan diya, do be jeni fana ka o jimi ; a
noro be min ; a bo be ke nako nogo ye ; a
be ke bonya ni fana ye ; a do be jago ka
o songo mine. o si te soro fo timinandiya
ka caman mara, ka a furake i n'a fo
hadamaden, barisa nimafen don.

kamifan di den ma

i janto bagan na !

saga kera ka dunan fana

l
 meyan be gala don
 gala
 la
 l

li - lu - lo - la - lo - le - le
 folo gala ni sisan ta te fili jigon na. Ka a soro
 kulerimugu ma na, fini tun be don galafin na,
 galadonmuso caman te se a numan dilanni la,
 barisa a ne ka misen. ni i ye a daga don, o te a
 bannen ye, i ka kan ka kuleri, sirili, negenni fana
 cogoya don. O de ye a ke galadon te ne
 balakabalaka la. meyan koni ye a matarafa. a
 ye a nedon kosebe. A togo bora a la.

l
 kuleri
 gala be bolo fin

w

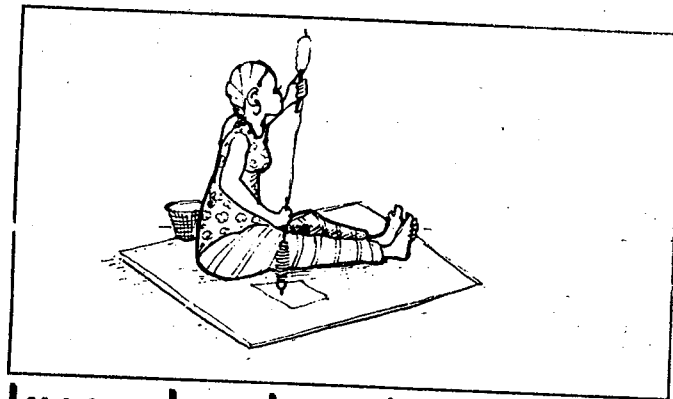

w
 wasa be filen kala
 wasa
 wa
 w

wi - wu - wo - wa - wo - we - we
 waso - wusu - wasiji - were.
 musominen te taa filen ko : ji, no, malo, tiga, fen
 caman be ke a kono. filen kura san wari ka ca. o
 kanma, ni filen cira, a be taga di wasa ma.
 wasa be filen kala - wasa be sigi sugu kono k'a
 ka filenkala damine kabini sogoma.
 filen tonnen be wasa koro, bawo filen kalabaga
 man ca tugun.

w
 wu su
 wasa ka wari were.

p

р

kura be kɔɔri parata
 parata
 pa
 p

pa - pe - pe - pi - po - po - pu
 pari - pemε - pipawo - polisi

Paratali be muso nenaje. O ka fisa ni tilenkataama ye. kungokɔnɔmuso caman be a ce fεrebo ka birifini, dulokiba, kulusi dilan san o san a yere ka gese paratalen na. bari sisan paratali be nini ka to musokɔrobaw danma de bolo, musodenmisεnw fana dun be se ka a nafa sɔɔ.

p

parata

pendelu kura san

oo

oo

kura be kɔɔri parata
 kɔɔri
 kɔɔ
 oo

ii : miiri

uu : tuubi

oo : coolo

oo : mɔɔɔ

aa : daamu

ee : yeelen

εε : fεεε

kɔɔri mana bo foro la yɔɔ min, o te a kelen ye fini ye. muso de be kɔɔri parata k'a ke fale ni gese ye. gese be da ka a ke finimugu ye, ka a ke taafe ni koso ni dulokiba ye. kɔɔriparatamusu be sigi ka men. ka jεne ni kale ta ; a bolo be kumu. n'i ye mɔɔnɔ o mɔɔnɔ bo, o be ke garikise ye. kura be kɔɔriparatatɔn yere do la u ka kin na

ii uu oo ee

kɔɔri

Seginkanni

w - l - p - aa - ee - εε - ii - oo - oo - uu
kiiri - koori - seere - wooro

miiri de be no ke dulo ye. wasa ye filen
duuru kala, k'u feere, k'a wari soro.
kooiparata be muso nenaje. mago sigilen
i yere ma te mago ne. muso be se ka a
bolo la nenaje baara caman na, min te
a ka tobili walima gatigiya baara ye.
filenkala, galadon, kooiparata, olu bee
ye muso de ka haju ye, nafa be min na,
min be mago ne a donbaga ye.

yaya

galalafini ce ka ni

wari be soro baara la

Z

zara be daga dilan

zara

za

Z

za - ze - ze - zi - zo - zo - zu

zaana - zantigi - zumana

numutene be daga dilan fo ka ne ni bogofasan ye,

ka a to faaba la fo k'a bila singon, dunden, ni

wusulandaga la. a be u bee feere yoro nin kelen

a ka jifinen ce ka ni a te ci jona, bawo a jenina

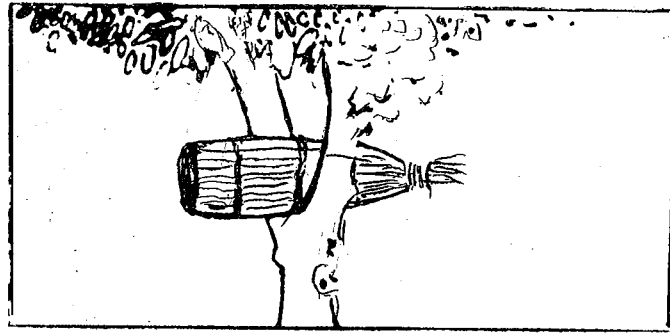
ka a mo.

Z

zanga

zara ka daga ka ni

n

nnunu be jiri la

nnunu

nnu

n

n nu - no nomi - nanan neje nana
 N'i be di scene, i be boroma belebele sigi tasuma
 kan, i be di yelemo tasadatugulama kono k'a sigi
 barama in kono, fo a bee ka yeelen k'a tige, o tuma
 i be bagi fiyenman nini, k'o siri a maraliminen da la.
 i be di yeelennen bee yelemo o kan. N'a sensenna
 ka ban, i b'a naga ke ji la. nogan ni didensuw be
 yelen sante, keje be sigi jukoro i ka di nongo keje, o
 bee saniyalen b'i bolo

n

nnomi

neje neme sanga binna

Seginkanni

z - n

bololabaara caman ye muso deliko ye, i
 n'a fo dagadilan, filenkala, koriparata.
 an ka musow ye nanaw ye.

muso be wari soro a la, a be a nenaje,
 barisa sanni mogo min ka se ka olu ke,
 diyagoya don i ka don a kalan koro, ka
 a dege ni timinandiya ye. Mogo te fosi soro
 ni i ma segen hali donin.

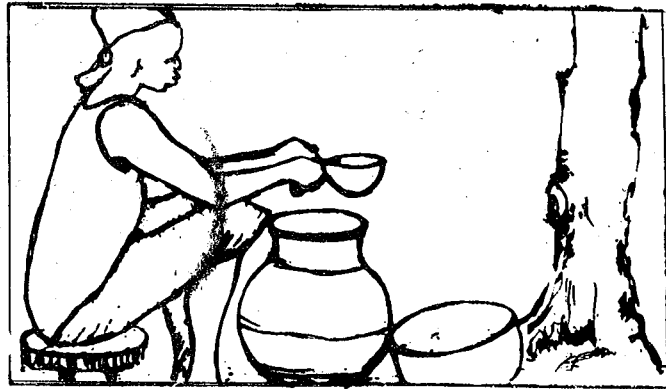
zuwenkalo ni zuluyekalo ye cesirikalo ye
 samiye kono.

bololabaara, neje

zu be misi kan na

fosi te soro gansan

nk
nk

ng
ng

Nasun be nkunanji dilan ngaba koro
nkunanji ngaba
nku nga
nk ng

nkalon, nkelen, nkaani, nkunje, nka, ngolobe, ngalama, ngasan, ngaban, ngunan, nkorosiyen.

Ngolobugu dugu sigilen don kada la. don o don musow bee be soli ka taa ko la. Dow be taa finiko la, dow b'u ka no ko, dow yere be minenw ko. dugu mago caman fana koyoro don, denmisenw be tilen k'u ko a la. kaji dun ngolen don, banakise caman b'a la. bawo ni sanji nana, ji be woyo dugu koro ka teme nbedaw fe ka taa ko la, a woyoto be taa ni jamanw baganw su, banakotaw ni fen were caman y'a fe bee b'a don ko nin fen ninnu ye bana caman sun ye i n'a fo :

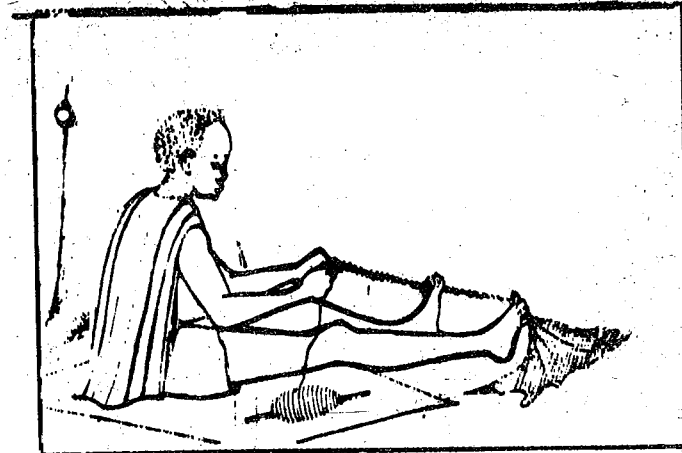
kunfilanitu, konoboli, togotogonin, segelen ani nkorosiyen

ng nk

nkeeren nkalon

ngona ngolobe

nz
nz

ns
ns

nzani be jo dilanna nsirasun koro
nzani nsirasun
nza nsi
nz ns

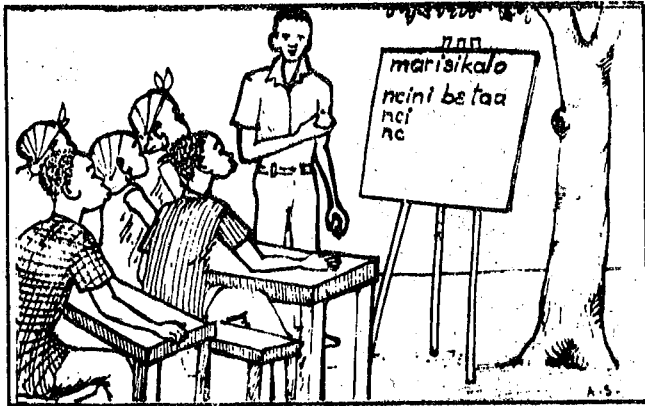
nsi rin, nson, nsanfala, nsara, nsere, nsimini, nzan, nzegene. nzani ye ce timinandi ye, don caman, n'a bora baarayoro la, a b'a nesin bada la. a b'a sigi tuma bee nsiminisun koro k'a ka do en da. A seginta a ni jega caman be na i n'a fo : nsara, ntaben, galiya, salen, manogo, konkon, ntinenin. N'a kun bora daron. a muso nine b'a kunben ni nisondiya ye. A be jgew mine, ka wusutaw da dibi kan, ka kene do laben feereli kanma nzani n'a muso te jega bee feere, u ka dumunta be bo a la, hali ni y'u ka denbaya ye, i b'a kolosi k'a fo k'u kolodancogo kani.

nz ns

nson nzan

nsaban nzegene

nc
nc

nb

ncini be kalan na
ncini
nci
nc

nburensun koro
nburensun
nbu
nb

ncinin, ncogon, ncoron, ncon
nbili, nburen, nbuuru, nbada

Balikukalan ye ne soro kosebe Nci ka dugu kono. Nzana do ko : «N'i ye ce kelen kalan, i ye mogo kelen kalan. Nka n'i ye muso kelen kalan, i ye dugu kalan, i ye jamana bee kalan».

Balikukalan in kera sababu ye ka jekabaara sinsin dugu kono, i n'a fo : forobanako, forobaforo, safunedilan, galadon, dendumuni ani jatemineseben minecogo.

Ja keleli ni musow lafiyali hukumu kono, musow ye gakuru nana dilan, ka jiri turu . nci ka dugumogow kewale y'a jira ko kalan joyoro ka bon soro yiriwali la.

nc

nb

nci be nbuuru fe.

Taamasiyenw

Bamanankan siginidenw kalannen ko, a ka kan taamasiyen minnu be se ka soro masalabolo kono, i k'olu fana don. U be sebenni jeya, ka kalarje nogoya.

• Nin taamasiyen in ye "tomi" ye. A be kumasen laban.
Misali : Asetu be tobili la.

• Nin taamasiyen in ye "nkori" ye. A be ye kumasen kono, n'i sera a ma, i b'i lafiye donin, kan te jigin.
Misali : Mogo be baro do la, nenafin b'i la.

• Nin taamasiye in ye "tomi ni nkori" ye. A be ye kumasen kono, a b'a jira ko kumasen ma ban. N'i ser'a ma, i b'i kan jigin k'i lafiye.

Misali : An ye kalan ke , nka geleya bee ma ban.

• Nin taamasiyen in ye "tomi fila" ye. A be soro kalanje la, a be soro jate fana na ; nka u korow te kelen ye. Jatekalan gafe kono, "tomi fila" ye tilali taamasiyen do ye. Kalanje la, a be ye kumasen kono ; ni kuma be fo ka kunnafoni di, walima ka kumakan do lase.

Misali : Donsokaye sogo caman faga : daje b'a la, mangalan b'a la, sigi b'a la...

Nin taamasiyen in ye " tiiri dalen ye". A be soro kalanje la, a be soro jate fana na; nka u korow te kelen ye. Jatekalan gafe kono, tiiri dalen ye do boli taamasiyen ye. Kalanje la, a be kumakanw danfara

Misali : Kaja ni Wororkiya benna dugu kono.

- Kaja, e be bo min ?

- N bora sugu la.

Nin taamasiyen in ye "dennan" ye. Ni daga fida be jigon nefe kumasen kono, ni folo be laban ni dafalen ye, filanan be damine ni dafalen ye, daga folo dafalen be jomadogo, dennan be sigi o no ma.

Misali :

- Muso ye a ta.
- Muso y'a ta.

? Nin taamasiyen in ye "nininkalitomi" ye. A be ye kumasen laban na, nininkali hakilinata be min kono.

Misali : i be jatebo la wa ?

! Nin taamasiyen in ye "kabalitomi" ye. A be ye kumasen laban na, kabali walima diyagoyali hakilinata be min kono.

Misali :

- Den ye to dun koyi !
- Na ! ; A fili !

( ) Nin taamasiyen in ye "kalaninw" ye. A be ye kumasen kono. A be kuma sebennen kunnafoni pereperelatige a kalanbaga ye, k'a koro jaya. Kalanin folo be ke kunnafoni damine na, filanan be k'a laban na.

Misali : Ce ye jega (nteben, saalen, poliyo) caman soro bi.

" " Nin taamasiyen in ye "konkoliw" ye. A be ye kumasen kono. A be bila kumasen damineyoro n'a labanyoro la, k'a jira ko mogo do de ka kumakan don.

Misali : Muso ye i kanto a ce ma : "wari-diya o diya, a te hadamadenya bo abada".

Sigini

Siginiden minnu kalanna gafe in na, o bee sebencogo be se ka yeleva. n'a sebenna masin na, walima bolo la, walima ha sebenna k'a misenya walima ka kunbaya. Olu yeleva cogo file nin ye.

Siginidenw	U sebencogo masin na		U sebencogo bolo la	
	Masinnata misenman	Masinnata kunbaba	Bololata misenman	Bololata kunbaba
a	a	A	A	a
b	b	B	B	b
c	c	C	C	c
d	d	D	D	d
e	e	E	E	e
ε	ε	Ε	Ε	ε
f	f	F	F	f
g	g	G	G	g
h	h	H	H	h
i	i	I	I	i
j	j	J	J	j
k	k	K	K	k
l	l	L	L	l

m	m	M	M	m
n	n	N	N	n
ɲ	ɲ	ɲ	ɲ	ɲ
ɳ	ɳ	ɳ	ɳ	ɳ
o	o	O	o	o
ɔ	ɔ	O	ɔ	ɔ
p	p	P	p	p
r	r	R	ɹ	r
s	s	S	s	s
t	t	T	t	t
u	u	U	u	u
w	w	W	w	w
y	y	Y	y	y
z	z	Z	z	z

Musoya

- Gundo ani sutura,
- Segen ani muɲu,
- Cesiri ni timinandiya,
- Du kalamenen n'a lahinebaga,
- Denw naanibaga n'u ladanbaga,
- Jon ko muso te fen ye ?
- Cɛbakoro masiri,
- Fanga kunnabiri,
- Sogoma dolo
- Sanu negenin,
- Bankoma ni sonkoma
- jon ko musoya ye mone ye ?

Cɛkoro Sangare

Fasokan

- A barika !
- Don te wele don na,
- Ko tumasebali te karaba,
- Ko bæe n'a tuma
- N kera n yere ye.
- Joni tun b'a don ko ne be sebenni ke n faso kan na ?
- Aa ! Nin ye hære ye !
- Nin ye daamu ye !
- Ne farafin ! Ne monimoni !
- Ne finfinkuru !
- Ne sununkunba !
- Ne jonkeni !
- Ne kongotonin !
- Ne fana ni sebenni !
- N yere kan na.
- Ayi sa !
- E, kayira !
- Ne fasokan,
- Ne ka hõronya sabatilan.
- Ne ka hõronya tiimanan,
- N ka hõronya noorolan.
- N ka hõronya darajafan.
- A barika !
- Nka nin t'a bo.
- Donni ma da si kelen kanma
- An k'an jija k'a jini, k'a jini.

Yoro Jakite

Baara

- A' ye wuli an ka do ke !
- Yere ta ni sigi te ben.
- Kuma cayara, baara tuma sera !
- Baara de be mogo bo nogo la.
- Baara de be mogo fisaya mogo ye,
- Baara de be jamana taa ne.
- Baara ka gelen baara ye,
- Baara ka bon baara ye,
- N'o te baara man fisa baara ye,
- Baara ma bo baara la.
- Aw m'a don manamanako ke
- Ka fisa manamanakanfo ye ?
- A" ye wuli an ka sebe ke !
- Cikelaw ka wuli !
- Monikelaw ka wuli !
- Jagokelaw ka wuli !
- Baganmaralaw ka wuli !
- Scriwusidaw bæe ka wuli !
- An ka baara ke !
- Baara tuma sera !

Musow be baara minw ke Kalandenw ka sɛben Gafe folo kɔnkow

Kalan waati	kalan jolinan	ko ketaw	sigini-denw
		dukɔnɔsigi	
	1	mama be dumuni tobi (1)	i
	2	mama be dumuni tobi (2)	u
	3	jensɔba be dumuni tobi (3)	t
	4	Sanaba be sokɔnɔna furan (1)	o
	5	Sanaba be sokɔnɔna furan (2)	ɔ
Kalo folo	6	Kadija be sokɔnɔna furan (3)	s
	7	minata be fininogo ko (1)	f
	8	Minata be fininogo ko (2)	n
	9	Minata be fininogo ko (3)	b
	10	Jibe be denbatigiya la (1)	a
	11	Jibe be denbatigiya la (2)	d
	12	Jibe be denbatigiya la (3)	e
	13	Jelika be denbatigiya la (4)	f
	14	tata be mogow bisimila du kɔnɔ	m
	15	nele be yeelen tugu se kɔnɔ	y
	16	seginkanni	
		Sene ni baganmara	
	17	Mamu be kala ce	k
	18	habi be kaba cike	h
	19	Mamu be kaba ce	c
	20	nama be no sene	n

kalo filanan	21	Umu be tiga fori	g
	22	farima be ji ke nako la	j
	23	Seginkanni	
	24	Sali be kami mara	r
	25	dado be bagan misen ladon	an
	26	Seginkanni	
		Bololabaara	
	27	meyan be gala don	l
	28	wasɔ be filen kala	w
	29	Kura be kɔori parata	p
	30	Kura be kɔori parata	ɔɔ
	31	Seginkanni	
kalo sabanan	32	Zara be daga dilan	z
	33	nunu be jiri la	n
	34	Seginkanni	
	35	Nasun be nkunanji dilan ngaba kɔro	nk - ng
	36	nzani be jo dilanna nsirasun kɔro	nz - ns
	37	Ncini be kalan na nburensun kɔro	nc - nb
	38	Taamasiyenw	
	39	Sigini	
	40	Poyi (1) musoya	
		41 Poyi (2) fasokan	
	42	Poyi (3) baara	